

PAPA PAVAO VI. I SV. BENEDIKT

Mladen Parlov

UDK : 272-732.2papa Pavao VI. (049.1)Sv. Benedikta 23-167.22(4)*1960*
272-732.2papa Pavao VI. 24.10.1964.(049.1)27-732.1:003.3Pacis nuntius
069.444:2-523.6Monte Cassino
(33+330.133)(4)
17.026.3:17.033]27-428

Katolički bogoslovni fakultet
Sveučilišta u Splitu
mladenparlov@gmail.com

<https://doi.org/10.34075/cs.58.1s.14>
Pregledni rad
Rad zaprimljen 5/2022

Sažetak

Dvadesetak godina nakon završetka Drugoga svjetskog rata papa Pavao VI. proglasio je sv. Benedikta zaštitnikom Europe. Neposredan povod bila je obnova benediktinske kuće-matice, samostana na Monte Cassinu, koji je posve razrušen u ratnim razaranja Drugoga svjetskog rata. Nakon uvodnih misli, u kojima ukazuje na neposredni kontekst apostolskog pisma Pacis nuntius, kojim je papa Pavao VI. sv. Benedikta proglasio zaštitnikom Europe, autor sažeto prikazuje sadržaj Pisma. U trećem dijelu članka autor progovara o širem povijesnom kontekstu u kojem je nastalo apostolsko pismo Pacis nuntius, odnosno o procesima dezintegracije koji su doveli do Drugoga svjetskog rata. U posljednjem dijelu članka autor progovara o mogućoj aktualnosti apostolskog pisma Pacis nuntius, odnosno zaključuje kako nikakvo ekonomsko povezivanje nije i ne će biti dostatno za europsku zajednicu naroda. Istinsko zajedništvo moguće je jedino na kršćanskim temeljima, jer je kršćanstvo kroza stoljeća nadahnjivalo i izgrađivalo Europu i oblikovalo povijest svih europskih naroda.

Ključne riječi: Pavao VI., sv. Benedikt, apostolsko pismo Pacis nuntius, Europa, zajedništvo

UVOD

Kardinal Giovanni Battista Montini (1897.-1978.) izabran je za papu 21. lipnja 1963., u tijeku održavanja Drugoga vatikanskog sabora. Svoj petnaestogodišnji pontifikat obavljao je u teškim crkvenim i društvenim prilikama. Umjesto očekivane obnove i novoga proljeća Crkve, što se očekivalo nakon Koncila, Crkva je upala u tešku krizu, a osobito tešku krizu proživljavali su svećenici i redovni-

ci. Na društvenom planu ubrzo nakon Koncila diljem Europe počeli su studentski nemiri, a potom se 1968. dogodila i tzv. "seksualna revolucija". Uz brojna apostolska pisma i konstitucije Pavao VI. je u svome pontifikatu objavio sedam enciklika (*Ecclesiam suam*, 1964.; *Mense Maio*, 1965.; *Mysterium fidei*, 1965.; *Christi Matri*, 1966.; *Populorum progressio*, 1967.; *Sacerdotalis caelibatus*, 1967.; *Humanae vitae*, 1968.) i dvanaest pobudnica, od kojih su najznačajnije *Marialis cultus*, 1974., *Gaudete in Domino*, 1975., i *Evangelii Nuntiandi*, 1975.

Pavao VI. je svoju prvu encikliku, *Ecclesiam suam*, objavio 6. kolovoza 1964. s ciljem da izloži što je važno za spasenje čovječanstva te ono što je samoj Crkvi na srcu (br. 3). Papa je encikliku podijelio u tri dijela; u prvom progovara o svijesti koju Crkva ima o sebi samoj, o istini koja joj je povjerena te o poslanju koje treba izvršiti u svijetu; u drugom govori o obnovi Crkve koja po svojoj naravi treba težiti sve većem savršenstvu u svim svojim udovima; u trećem govori o dijalogu kojega Crkva treba uspostaviti sa svim ljudima dobre volje unutar i izvan sebe same.

Dva mjeseca poslije enciklike *Ecclesiam suam*, točnije 24. listopada 1964., Pavao VI. objavljuje apostolsko pismo *Pacis nuntius - Glasnik mira*. Neposredna prigoda za objavljivanje toga pisma bio je završetak obnove benediktinskoga samostana Monte Cassino koji je bio potpuno razrušen 1944.

Dvadesetak godina nakon Drugoga svjetskog rata, koji je proizročio strašna razaranja i patnje diljem svijeta, a osobito u Europi, papa Pavao VI. proglašava sv. Benedikta glavnim zaštitnikom cijele Europe. Podjele europskih naroda, koje su kulminirale Drugim svjetskim ratom, svoj najdublji uzrok imale su u napuštanju kršćanskih temelja na kojima se izgradila srednjovjekovna i moderna Europa. Apostolskim pismom *Pacis nuntius*, kojim je proglasio sv. Benedikta zaštitnikom cijele Europe, Pavao VI. zapravo želi podsjetiti na kršćanske temelje Europe te pozvati sve europske narode da iznova na tim temeljima grade vlastitu budućnost.

U ovom izlaganju najprije ćemo ukazati na najvažnije naglaske apostolskoga pisma *Pacis nuntius*, a potom na povijesne uzroke koji su doveli do Drugoga svjetskog rata, odnosno do šireg povijesnog konteksta apostolskoga pisma *Pacis nuntius* te naposljetku na moguću aktualnost samoga pisma.

1. GLAVNI NAGLASCI APOSTOLSKOGA PISMA PAVLA VI. PACIS NUNTIUS

U vrijeme kada papa Pavao VI. proglašava sv. Benedikta zaštitnikom Europe još su svježije ratne rane te se još uvijek osjećaju ratne podjele i stradanja. Drugi svjetski rat (1939.-1945.) ostavio je strašne posljedice na sve europske narode; od velikih gubitaka u ljudstvu, preko uzajamnih podjela do strašnih materijalnih razaranja i moralne opuštenosti. Prije Pavla VI. papa Pio XII. pokušao je "liječiti" ratne rane, a među "lijekovima" koje nudi nalazi se lik i poruka sv. Benedikta. Naime, dvije godine nakon završetka Drugoga svjetskog rata papa Pio XII. objavio je encikliku *Fulgens radiatur*.¹ Pred stvarnošću strašnih ratnih razaranja Pio XII. poziva sve da u školi sv. Benedikta iznova nauče poštivati svemogućega Boga te javno i privatno opsluživati njegove zakone. Pio XII. dalje veli kako "nas naš sveti patrijarha uči i potiče i drugoj kreposti koja je toliko potrebna u naše vrijeme; naime da Boga treba ne samo častiti i klanjati mu se nego ga i ljubiti gorućom ljubavlju kao Oca... Iz te božanske ljubavi treba se roditi bratska ljubav prema bližnjima koje, bili oni iz bilo kojeg plemena, naroda ili klase, moramo poštovati kao braću u Isusu Kristu, tako da svi narodi i sve društvene klase oblikuju samo jednu kršćansku obitelj".² Papa zaključuje kako bi prihvaćenje učenja i poruke sv. Benedikta lako obnovilo velike materijalne i moralne ruševine te bi se iscijelile sve rane. Šest mjeseci nakon objave enciklike *Fulgens radiatur*, 18. rujna 1947., u propovijedi u bazilici sv. Pavla izvan zidina, papa Pio XII. nazvat će sv. Benedikta "ocem Europe".³

Na tragu poruke Pia XII. o sv. Benediktu Pavao VI. objavit će apostolsko pismo *Pacis nuntius*.⁴ Neposredan povod bila je obnova benediktinskoga samostana Monte Cassino koji je posve razoren dvadeset godina ranije (1944.) u vihoru Drugoga svjetskog rata. Na početku pisma Papa naziva sv. Benedikta "glasnikom mira, tvorcem sjedinjenja, učiteljem te nadasve vjesnikom Kristove vjere i utemeljiteljem monaškog života na Zapadu".⁵ Poslije velikih razar-

¹ Enciklika je objavljena 21. ožujka 1947., a neposredan povod bila je 1400. obljetnica smrti sv. Benedikta.

² Pio XII., *Fulgens radiatur*, na: http://www.vatican.va/content/pius-xii/it/encyclicals/documents/hf_p-xii_enc_21031947_fulgens-radiatur.html (5. 10. 2020.).

³ Homiliju je moguće pročitati na: http://www.vatican.va/content/pius-xii/la/homilies/documents/hf_p-xii_hom_19470918_xiv-centenario-san-benedetto.html

⁴ Apostolsko pismo *Pacis nuntius* objavljeno je, kako je već spomenuto, 24. listopada 1964.

⁵ Latinski izvornik apostolskoga pisma *Pacis nuntius* i prijevod na hrvatski jezik nalazi se u zborniku radova: *Benediktinci na području Dubrovačke nadbiskupije*,

ranja Drugoga svjetskog rata te početnog ekonomskog pomirenja i povezivanja zaraćenih naroda (*Europske zajednice za ugljen i čelik* iz 1952. te *Ugovora o osnivanju Europske ekonomske zajednice* iz 1957.), Pavao VI. je svojim apostolskim pismom htio podsjetiti na duhovne temelje europske zajednice naroda, odnosno kako se zajedništvo ne može graditi samo na gospodarskim temeljima nego na zajedničkoj duhovnoj baštini čije je temelje davno položio sv. Benedikt.

Papa dalje veli kako je sv. Benedikt *križem, knjigom i ralom* postavio temelje buduće europske kulture. Križem, tj. Kristovim zakonom, donio je postojanost i razvoj u uređenju javnoga i privatnoga života, odnosno križem je osigurao ono duhovno jedinstvo Europe što je omogućilo različitim europskim narodima da postanu jedan Božji narod. Knjigom, odnosno kulturom, Benedikt je saču-vao klasičnu antičku kulturu prenoseći je budućim naraštajima, a ujedno je obnovio kult(ur)u znanja. Ralom, odnosno poljodjelstvom, uspio je zapuštene i opustjele zemlje pretvoriti u plodna polja i prekrasne vrtove. Sjedinjujući rad i molitvu, zaključuje Papa, Benedikt je oplemenio i uzdigao ljudski trud i rad. Europi je donio *red i pravdu* kao temelje istinske društvenosti.

Papa podsjeća kako je papa Pio XII. pozdravio sv. Benedikta kao "oca Europe", jer je europskim narodima prenio ideju reda i pravde, a koja se nalazi u temelju istinske društvenosti. Također je podsjetio kako je Pio XII. izrazio želju da europski narodi, po zagovoru sv. Benedikta, uspostave odnose bratstva, što je također bila želja i pape Ivana XXIII. To jedinstvo europskih naroda na srcu je i pape Pavla VI. te je to razlog što proglašava sv. Benedikta zaštitnikom Europe, izražavajući želju da mu sv. Benedikt usliši molbe i zavjete te kao što je u starini svjetlom kršćanske civilizacije raspršio tmine te donio dar mira, tako i sada bdije nad čitavim europskim životom te ga svojim zagovorom razvije i sve više uveća.

2. POVIJESNI KONTEKST APOSTOLSKOGA PISMA *PACIS NUNTIIUS*

U vrijeme kad Pavao VI. proglašava sv. Benedikta zaštitnikom Europe ona ne samo da liječi teške ratne rane nego pokušava skupiti krhotine onoga što se donedavno zvalo "europska civilizacija" i što je davalo nemjerljivi doprinos čitavu čovječanstvu. Procesi dezintegracije Europe kulminirali su u Drugom svjetskom ratu, a započe-

prir. Želimir Puljić i Marijan Sivrić, Dubrovačka biskupija, Dubrovnik, 2010., 11-15. Pristup apostolskom pismu *Pacis nuntius* moguć je i na: http://www.vatican.va/content/paul-vi/it/apost_letters/documents/hf_p-vi_apl_19641024_pacis-nuntius.html

li su puno ranije. Zapravo procesi dezintegracije započeli su gotovo istodobno kad se Europa konačno uspjela integrirati kao jedinstveni duhovno-politički i kulturni prostor. Nije stoga suvišno podsjetiti na procese koji su doveli do integracije, a potom i dezintegracije Europe.

Za istinsko razumijevanje Europe nužno je, smatra engleski filozof i povjesničar Christopher Dawson, "znatno više pozornosti posvetiti proučavanju vjerskoga razvitka jer je upravo u vjeri Europa pronašla svoj izvorni temelj jedinstva".⁶ U apostolskoj pobudnici *Ecclesia in Europa*, sv. Ivan Pavao II. veli kako "više nego kao zemljopisno područje Europa se može okvalificirati kao pretežno kulturni i povijesni pojam, koji obilježava zbilju nastalu kao Kontinent zahvaljujući i ujediniteljskoj snazi kršćanstva, koje je znalo međusobno integrirati različite narode i kulture".⁷

Kršćanstvo je onaj integrativni čimbenik koji je sazdao i oblikovao Europu kakvu je poznajemo do današnjih dana. Nije zgorega kratko se prisjetiti kako je i na koji način kršćanstvo kroz povijest odigralo ulogu ujedinjujućega čimbenika u raspaloj i dezintegriranoj tvorevini kakvo je bila Rimsko Carstvo u svome zalazu, a iz čijih je ruševina nastala kršćanska Europa satkana od toliko različitih naroda i kultura. U Rimskom Carstvu kršćanstvo je u početku bilo zabranjivano i progonjeno, potom tolerirano, da bi naposljetku postalo državnom religijom koja će preuzeti ulogu vodstva u cjelokupnom društvenom životu Carstva. Rimski carevi napuštaju naslov vrhovnoga svećenika koji prelazi na rimskoga biskupa, kojem se postupno priznaje prvenstvo nad drugim biskupima, a glavni grad Carstva postaje središte kršćanstva. Carstvo se postupno raspada, a Crkva sve više organizira. Pred naletima novih, barbarskih naroda ruši se rimska civilizacija, a Crkva im ide ususret, nudeći im kršćanstvo te time iznova uspostavlja jedinstvo nove Europe, Europe novih mladih naroda. Crkva je osiguravala kontinuitet sa starim, rimskim poretkom, budući da je u sebi asimilirala konstitutivne elemente tog poretka te ih je prenosila novim narodima. Rimske vrline, pragmatični smisao, organizacijski genij, aktivnost, umijeće upravljanja ljudima dobivaju novi cilj, služenje kraljevstvu Božjem na zemlji, a time postaju snaga koja će voditi sve većem jedinstvu Europe. Tako, na zalazu Rimskoga Carstva Crkva se predstavlja kao jedina uistinu europska stvarnost, jedinstvena po jeziku koji govori i kojem poučava nove narode, tako da i sam jezik igra ulogu

⁶ Christopher Dawson, *Razumijevanje Europe*, Verbum, Split, 2002., 22; usp. također Edgar Morin, *Kako misliti Europu*, Svjetlost, Sarajevo, 1989.

⁷ Ivan Pavao II., *Ecclesia in Europa*, Verbum, Split, 2003., br. 108, 98.

ujedinjenja europskih naroda koji tvore *christianitas* ili *universitas ecclesiae*.⁸

Kontinuitet koji je osigurala Crkva postao je i svjestan politički cilj kad je krajem 8. st., pod vodstvom Karla Velikoga, dovršen proces utvrđivanja novoga povijesnog identiteta. Tu se iznova, u novom značenju, pojavljuje drveno ime Europe: "Tom se riječju sada označavalo kraljevstvo Karla Velikog i njome je nova zajednica država ujedno izražavala svijest kontinuiteta i novosti kojom se predstavljala kao prava snaga budućnosti jer se u njoj vidio kontinuitet s dotadašnjom poviješću svijeta koja je u konačnici usidrena u onome što ostaje zauvijek."⁹ Uspostava franačkoga kraljevstva kao nikada ugašena i sada obnovljenoga Rimskoga Carstva znači zapravo odlučujući korak prema onome što mi danas nazivamo Europom. Iz karolinške jezgre zapadna se kultura, tijekom naredna tri-četiri stoljeća, počela širiti u svim pravcima, pretvorivši tako Europu u središte svjetske kulture koja je svojim stvaralaštvom nadvisivala druge tada postojeće kulture. Tu je kulturu, smatra Ch. Dawson, nadahnjivalo karolinško "shvaćanje kršćanstva koje je u njemu vidjelo društveno jedinstvo, zajednicu kršćanskih naroda koja je istodobno obuhvaćala i nadilazila niže stvarnosti naroda, kraljevstva i grada. No, ovo shvaćanje više nije svoj glavni izraz nalazilo u univerzalnom carstvu, nego u univerzalnom uređenju Crkve... Umjesto cara, glava kršćanskoga svijeta i vladar kršćanskih naroda postao je papa".¹⁰

Napredovanje zapadne kulture u kasnom srednjem vijeku nepovoljno se odrazilo na jedinstvo srednjovjekovne karolinške kulture, utemeljene na savezu papinstva s pokretima obnove u Njemačkoj i Francuskoj. Naime, preporod mediteranske kulture razdvojio je Sjever i Jug Europe tako da je obnoviteljski duh, koji je na Sjeveru bio iznimno snažan, umjesto da bude saveznik papinstva, postao je njegov neprijatelj, a samo papinstvo se previše talijaniziralo, istodobno postajući glavni zaštitnik nove humanističke kulture. Velik dio germanskoga svijeta odvaja se od Rima. Teokratsko jedinstvo srednjovjekovnoga kršćanstva raspalo se, a Europa uskoro postaje zajednica suverenih država u kojima je svjetovna kneževska vlast ukinula ili barem oštro ograničila duhovnu vlast univerzal-

⁸ Usp. Ettore Rota, *Europa. II. Storia*, u: *Enciclopedia Cattolica V*, Ente per l'Enciclopedia Cattolica, Città del Vaticano, 1950., 821-823; Robert Lopez, *Rodenje Evrope. Stoljeća V-XIV*, Školska knjiga, Zagreb, 1978.

⁹ Joseph Ratzinger, *Europa. Njezini sadašnji i budući temelji*, Verbum, Split, 2005., 13.

¹⁰ Ch. Dawson, *Razumijevanje Evrope*, 42.

ne Crkve.¹¹ Nastanak nacionalnih država po sebi nije bio prijetnja jedinstvu Europe, jer je Europa po sebi zajednica različitih naroda od kojih je svaki bio svjestan vlastite osobnosti, a svi su bili ujedinjeni zajedničkom duhovnom tradicijom. No, kad je u pitanje došla ta tradicija, Europa se počela urušavati.

Dvadeseto je stoljeće vidjelo do sada naj snažnije rastakanje europske kulture koje se očitovalo u dvama velikim ratovima te u pojavku velikih totalitarizama koji su srušili europsku zajednicu naroda te Europi oduzeli vodeću ulogu u svijetu. Od subjekta Europa postaje objekt međunarodne politike. Totalitarni sustavi su na sreću u Europi poraženi, ali su na žalost iza njihovih ruševina ostale brojne posljedice. Često se zna reći kako je komunizam propao zbog svoga lažnoga gospodarskog dogmatizma, a zaboravlja se da je propao ponajprije zbog preziranja ljudskih prava, zbog podlaganja morala zahtjevima sustava i obećanjima sretnije budućnosti. Istinska propast koja je ostala na ruševinama komunizma nije gospodarske naravi, nego se sastoji u otvrdnuću duša, u uništenju moralne svijesti. Danas se u Europi ne osporava gospodarski slom komunizma, zbog kojega su stari komunisti vrlo brzo postali pobornici liberalnoga gospodarstva. No, moralna i religiozna dimenzija problema svjesno se zaboravlja tako da se posljedice tog zaborava, smatra Ratzinger, osjećaju i danas: "Rastakanje najsigurnijih spoznaja o Bogu, o sebi samima i o svemiru, rastakanje svijesti o nedodirljivim moralnim vrijednostima još je uvijek i upravo sada iznova naš problem i može dovesti do samouništenja europske svijesti, što moramo početi promatrati... kao stvarnu opasnost."¹²

Donedavno se činilo kako je Europa, preko nadnacionalne tvorevine koju nazivamo Europska unija, u koju je integrirano 27 država, postigla željeno jedinstvo, s velikim planovima za zajedničku budućnost i daljnje širenje prema Istoku. No, pojava pandemije koronavirusa, u proljeće 2020., iznova je pokazala kako se integracija ne može temeljiti isključivo na ekonomskim temeljima. Naime, koronavirus je iznova podigao međudržavne granice, a svaka je pojedina država u prvi plan stavila vlastite interese. Kriza koju je izazvao koronavirus zorno pokazuje kako bi se jedinstvo europ-

¹¹ Dawson smatra da je "s vjerskog stajališta, gubitak kršćanskog jedinstva bio tragedija od koje se kršćanstvo nikada nije oporavilo. No taj gubitak nije značio kraj jedinstva europske kulture jer je utjecaj nove humanističke kulture, koji se krajem 15. i tijekom 16. stoljeća iz Italije proširio i u druge dijelove Europe, uspostavilo intelektualno i umjetničko jedinstvo između dviju polovica podijeljenoga kršćanstva i među suverenim državama i narodima Europe". Ch. Dawson, *Razumijevanje Europe*, 44.

¹² J. Ratzinger, *Europa*, 28-29.

skih naroda trebalo temeljiti ne samo na ekonomskim interesima nego i na zajedničkoj duhovnoj baštini koje se Europa, na žalost, odriče. S određenom dozom razočarenja i žalosti kardinal Ratzinger je, sredinom 90-ih godina prošloga stoljeća, konstatirao kako u Europi postoji neshvatljiva mržnja prema samoj sebi. Drugim riječima u "Europi se je razvila kultura koja predstavlja apsolutno najdublju suprotnost ne samo kršćanstvu, nego i religioznim i moralnim tradicijama čovječanstva".¹³ Posljedice te kulture danas svi proživljavamo.

3. AKTUALNOST PORUKA APOSTOLSKOGA PISMA *PACIS NUNTIUS*

Europa svoj jedinstveni značaj duguje činjenici što jest i što je uvijek bila zajednica naroda, od kojih je svaki svjestan vlastite osobnosti i vlastitih političkih ustanova i zakona, s tim što su svi europski narodi bili ujedinjeni zajedničkom duhovnom tradicijom, zajedničkom duhovnom kulturom i zajedničkim moralnim vrjednotama.¹⁴ U vrijeme kad osnažuje i proširuje svoje ekonomsko i političko jedinstvo suvremena Europa pati od duboke krize vrjednota. Uza sav veliki ekonomski napredak, tehnološka i znanstvena dostignuća, Europa ostavlja dojam pomanjkanja svježih energija potrebnih za pružanje novih i dubljih razloga nade svojim građanima. Papa Ivan Pavao II., u pobudnici *Ecclesia in Europa*, sintetizira duhovno stanje suvremene Europe. Najprije upozorava na *pomračenje nade*, tj. na činjenicu da se brojne osobe doimlju zbunjenima, nesigurnima, beznadnima, a to stanje dijeli i nemali broj kršćana. Papa potom podsjeća na gubitak kršćanskoga pamćenja i naslijeđa, što je često popraćeno nekom vrstom praktičnog agnosticizma i religioznog indiferentizma, zbog čega mnogi Europljani ostavljaju dojam da žive bez duhovnih korijena, kao nasljednici koji su spiskali svoju baštinu koju im je povijest namrla. Gubitak pamćenja prati i strah od budućnosti koje se mnogi više boje nego što je žele. U zabrinjavajuće znakove Papa ubraja i unutaranju prazninu koja razdire mnoge osobe, kao i gubitak vjere u smisao života, drastično smanjenje nataliteta, opadanje zanimanja za svećenička zvanja i posvećeni život, teško donošenje životnih odluka. Na pozornicu života stupila je razmrmljenost postojanja, prevladava osjećaj osamljenosti, umnažaju se podjele i sukobi. U dubokoj krizi nalazi se obitelj, čiji je i sam pojam postao upitan. Sve je izraženije slabljenje solidarnosti s potrebnima na svim razinama. U korijenu gubit-

¹³ Joseph Ratzinger, *Kršćanstvo i kriza kultura*, Verbum, Split, 2008., 24.

¹⁴ Usp. Ch. Dawson, *Razumijevanje Europe*, 213.

ka nade nalazi se pokušaj da se nametne antropologija bez Boga i bez Krista. Zaboravljanje Boga dovelo je do napuštanja čovjeka pa ne čudi razvoj nihilizma na filozofskom području, relativizma na spoznajnom i ćudorednom, pragmatizma pa čak i ciničnoga hedonizma u svagdanjem življenju. Papa zaključuje da "europska kultura ostavlja dojam 'tihog otpadništva' prezasićena čovjeka koji živi kao da Boga nema". U Europi nastaje nova kultura koja u sebi nosi sadržaje duboko protivne Kristovoj poruci i dostojanstvu ljudske osobe. Dio te nove kulture je sve rašireniji agnosticizam, povezan sa sve dubljim moralnim i pravnim relativizmom, ukorijenjenim u iskrivljenju istine o čovjeku kao temelju neotuđiva prava svakoga pojedinca.¹⁵

Protéklo 20. st. i vrijeme u kojem živimo svjedoče određenu, kako kaže J. Ratzinger, paradoksalnost; naime "s pobjedom tehničko-svjetojnoga posteuropskog svijeta, s posvudašnjim rasprostiranjem njegova modela života i njegova načina razmišljanja, povezuje se u čitavu svijetu, ali osobito snažno u neeuropskim krajevima Azije i Afrike, dojam da je svijet europskih vrijednosti, njezina kultura i njezina vjera, ono na čemu se temelji njezin identitet, došao do kraja i da je zapravo uklonjen s pozornice".¹⁶ I prije Ratzingera, sredinom prošloga stoljeća, Ch. Dawson upozorio je da se moramo "suočiti s pojavom daleko temeljitije kritike kršćanske kulture koja podjednako odbacuje kršćanske moralne ideale i kršćansko psihološko ustrojstvo, kao i kršćansku metafizičku teoriju i kršćansko teološko mišljenje. Ona ide u obrnutom smjeru od duhovnog obrata koji je stvorio zapadnu kulturu i vraća se psihološkom stanju sličnom za stari poganski svijet, neovisno o tome da li svjesno uzima oblik neopoganstva, kao što je slučaj s nacizmom ili neki oblik materijalizma, koji je jednako protivan kršćanskom svjetonazoru. Riječ je o pobuni protiv moralnog razvoja zapadne kulture i o svr-

¹⁵ Ivan Pavao II., *Ecclesia in Europa*, br. 7-9, 12-15.

¹⁶ J. Ratzinger, *Europa*, 22. Ratzinger osobito upozorava da "postoji neki čudan nedostatak volje za budućnošću. Na djecu, koja su budućnost, gleda se kao na prijetnju sadašnjosti; drži se da nam ona oduzimaju nešto od našega života. Ne doživljava ih se kao nadu, već kao ograničenje sadašnjosti. Nameće se uspo-redba s Rimskim Carstvom na zalazu: ono je još uvijek funkcioniralo kao velik povijesni okvir, ali u stvarnosti već je živjelo od onih koji su ga trebali dokrajčiti jer ono samo više nije imalo nikakve životne energije". Ondje, 22-23. Na drugom će mjestu Ratzinger napisati da "sve više Europljana, u kojima se lomi njihova kršćanska vjera, usvajaju te iracionalne sile (tj. magijske i animističke obrede, nap. a.) pa se tako događa prava poganizacija: čovjek je odijeljen od Boga i traži još samo različite sustave moći te pritom razara samoga sebe i svoj svijet". J. Ratzinger, *Vjera - Istina - Tolerancija. Kršćanstvo i svjetske religije*, KS, Zagreb, 2004., 69-70.

gnuću individualne svijesti s njezina istaknutog mjesta u srži kulturnog razvitka”.¹⁷

Christopher Dawson, u svome već spomenutom djelu *Razumijevanje Europe*, objavljenom 1952., veli da Europa može krenuti u dva smjera: “Može završiti u obeshrabrenju, pesimizmu i očaju, ali se isto tako može dogoditi da europski narodi shvate zajedničke interese i potrebu da povrate jedinstvo europske kulture. Ako je svjetska ekspanzija dovela do raspada kulture, može se očekivati da će izvanjski pritisci potaknuti unutarne jedinstvo.”¹⁸ U ovom se djelu Dawson pokazao kao dobar prorok, jer vidimo kako se upravo pod pritiscima brzorastućeg azijskog gospodarstva i sveprisutnog američkog, Europa ekonomski i politički povezuje i ujedinjuje. No, Dawson upozorava da “pravi problem nije političko pitanje europske federacije ni praktično pitanje europskog ekonomskog ustrojstva. Najvažnije je pitanje kako sačuvati duhovno naslijeđe Europe i kako zapadnoj civilizaciji vratiti osjećaj zajedničkog cilja”.¹⁹

U tom pravcu svoj doprinos može dati i apostolsko pismo pape Pavla VI. *Pacis nuntius* u kojem se upozorava na kršćansko naslijeđe kao na temelj na kojem je moguće graditi jedinstvo europskih naroda. Ili kako to veli Ch. Dawson “moralne vrijednosti jedne univerzalne religije nadilaze svoja društvena ograničenja pa je stoga kršćanstvo moglo ujediniti roba i slobodnjaka, rimskoga građanina i barbara-ratnika u ispovijedanju iste vjere, u zajedništvu istih sakramenata i u prihvaćanju istih moralnih mjerila i vrednota”.²⁰ Nije upitno kako bi kršćanstvo i danas moglo odigrati ulogu integrativnoga čimbenika u zajednici europskih naroda, uz pretpostavku da ga se ozbiljnije počne živjeti i svjedočiti.

ZAKLJUČAK

Dvadesetak godina nakon Drugoga svjetskog rata papa Pavao VI. objavljuje apostolsko pismo *Pacis nuntius* kojim sv. Benedikta proglašava zaštitnikom Europe. Sam naslov Pisma, *Pacis nun-*

¹⁷ Ch. Dawson, *Razumijevanje Europe*, 27-28. I prije Dawsona neki su suvremeni mislioci pisali o kraju zapadne civilizacije. Među njima i Splitsčanin Bogdan Radica (1904.-1993.) koji u svojoj knjizi razgovora s vodećim misliocima dvadesetih i tridesetih godina 20. st. došao do zaključka kako Europa ide svome kraju. Usp. Bogdan Radica, *Agonija Europe. Razgovori i susreti*, Disput, Zagreb, 2006. Prvo izdanje Radicine knjige izišlo je u Beogradu 1940. te tek poslije šezdesetak godina postumno u Zagrebu, premda ju je, kako je više puta naveo, napisao za hrvatske mlade naraštaje.

¹⁸ Ch. Dawson, *Razumijevanje Europe*, 53.

¹⁹ Isto.

²⁰ Isto, 212-213.

tius - Glasnik mira, prilično je znakovit. Čini se kao da Pavao VI. želi upozoriti kako istinskoga mira među europskim narodima ne će biti sve dok se ne prihvate poruke sv. Benedikta, a na kojima se stoljećima gradila i izgradila europska zajednica naroda. Proglašavajući sv. Benedikta zaštitnikom Europe Pavao VI. htio je podsjetiti na europsku kršćansku baštinu, nastalu na temeljima benediktinske duhovnosti, koja se može sažeti u geslo: *ora et labora* ili kako reče Pavao VI. benediktinci su *križem, knjigom i ralom* izgradili kršćansku Europu. Ekonomsko povezivanje europskih naroda, koje je počelo već desetak godina nakon Drugoga svjetskog rata, nije dostatan temelj za dugoročnu izgradnju europskoga zajedništva. Ono se može izgraditi, poručuje pismo *Pacis nuntius*, jedino na vrijednostima koje su stoljećima izgrađivale Europe, koje su proistekle iz Evanđelja, a kojih se suvremena Europa preolako odriče.

POPE PAUL VI AND ST. BENEDICT

Summary

Some twenty years after the end of World War II, Pope Paul VI declared St. Benedict as the patron saint of Europe. The immediate reason was the restoration of the Benedictine motherhouse, the monastery on Monte Cassino, which was completely destroyed in the war devastation of the Second World War. After the introductory thoughts, in which the author points to the immediate context of the apostolic letter *Pacis Nuntius*, by which Pope Paul VI proclaimed St. Benedict the patron of Europe, the author summarizes the content of the Letter. In the third part of the article, the author talks about the wider historical context in which the apostolic letter *Pacis Nuntius* was created, that is, about the processes of disintegration that led to the Second World War. In the last part of the article, the author talks about the possible current issues of the apostolic letter *Pacis Nuntius*, that is, he concludes that no economic bonds are and will not be adequate and sufficient for the European community of peoples. True unity is possible only on Christian foundations, because Christianity has inspired and built Europe throughout the centuries and shaped the history of all European nations.

Key words: Paul VI, St. Benedict, apostolic letter *Pacis Nuntius*, Europe, communion